

ТЕХНОЛОГІЯ ЗДІЙСНЕННЯ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ П'ЯТИРІЧНОГО ВІКУ У РІЗНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

У статті розглядається організація та технологія навчально-виховного процесу з дітьми п'ятирічного віку у різних закладах освіти. Розкривається зміст, форми, методи навчання п'ятирічних дітей. Пропонуються зразки завдань та дидактичний матеріал для навчання дітей цього вікового цензу.

Ключові слова: навчання, виховання, розвиток, діти п'ятирічного віку, зміст, форми, методи навчання, дидактичний матеріал.

Одним із пріоритетів державної політики в розвитку дошкільної і шкільної освіти є рівний доступ до якісної освіти дітей п'ятирічного віку, який забезпечується різними навчальними закладами: дошкільними навчальними закладами, загальноосвітньою школою I-III ступенів, індивідуальними заняттями та іншими формами здобуття освіти. Проблема навчання дітей цього віку відображена у нормативних документах, а саме: у Законі України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу» [2].

Здобуття дошкільної освіти дітьми 5-річного віку в умовах дошкільного навчального закладу організовується відповідно до чинного законодавства та нової програми «Я у світі» для дітей старшого дошкільного віку [1; 2; 3; 4; 8].

Навчання дітей 5-річного віку у групах при загальноосвітніх закладах організовуються у населених пунктах, де відсутні дошкільні навчальні заклади. Такі групи працюють короткотривало, переважно з ранку до обіду. З дітьми можуть працювати як вихователі, так і вчителі загальноосвітніх навчальних закладів. За умови, коли з дітьми працює учитель, можливе виникнення дисбалансу – штучного наближення життя дітей старшого дошкільного віку до шкільного, намагання вчителів перетворити групу дітей у перший клас. Тому вчителів потрібно застерегти від формального розуміння цієї проблеми і в процесі проведення занять не застосовувати завдання, які рекомендовано молодшим школярам. При цьому не допускати підміни ними повноцінної дитячої життєдіяльності проведенням занять-уроків, використання в роботі суто шкільного інструментарію. Бажано забезпечити подальшу роботу з дітьми в початкових класах того вчителя, який працював з ними впродовж року.

Індивідуальна робота дасть можливість охопити дошкільною освітою 5-річних дітей, які потребують корекції фізичного або розумового розвитку, або дітей, які з інших причин не відвідують дошкільні навчальні заклади (відсутність чи віддаленість дошкільних закладів, фізична неспроможність батьків водити дитину до закладу) та реалізувати право батьків обирати різні форми здобуття дошкільної освіти.

Індивідуальна робота сімей здійснюється за місцем їх проживання. Для організації відповідної роботи бажано мати соціальний паспорт кожного міста, селища, району, мікрорайону, будинку, окремих сімей; розробити конкретні програми (загальну, місцеву тощо) відповідно до мети і завдань соціально-педагогічного патронату; визначити конкретних виконавців та узгодити їх дії; забезпечити контроль за його здійсненням. Після виявлення дітей, які потребують соціально-педагогічного патронату, визначається місце проведення відповідної роботи (у домашніх умовах, на базі дошкільних чи інших навчальних закладів, в інших приміщеннях). Діти, які будуть знаходитися в домашніх умовах, зараховуються до «групи соціально-педагогічного патронату», що закріплюється за дошкільними навчальними закладами, які знаходяться територіально найближче. Такі діти включаються до списку вихованців закладу, за якими вони закріплені.

З метою проведення колективних форм роботи, спілкування з однолітками для дітей, які потребують соціально-педагогічного патронату, можуть створюватися групи короткотривалого перебування у дошкільних навчальних чи інших закладах. Наповнюваність таких груп становить до 10 осіб. Ці діти також можуть відвідувати звичайні групи у дошкільних закладах різних типів. У цьому разі їхнє відвідування груп становить, як правило, 2-3 рази на тиждень.

З дітьми п'ятирічного віку, які охоплені різними формами здобуття дошкільної освіти, роботу можуть проводити практичний психолог, учитель-логопед, вихователь та інші педагоги, робочий час яких визначений чинним законодавством. Кількість працівників визначається із розрахунку кількості груп чи кількості таких дітей у закладі.

Планування, організація та проведення навчально-виховної роботи з дітьми 5-річного віку здійснюється відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти України, Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» за сферами життєдіяльності: «Природа», «Культура», «Люди», «Я сам» з урахуванням умов розвивального предметного, природного, соціального середовища та потреб, інтересів, запитів, здібностей дітей [4, 7-8].

Додатково можуть використовуватися авторські та адаптовані програми, які схвалені науково-методичними комісіями.

В організації навчально-виховної роботи з дітьми старшого дошкільного віку важливо забезпечити організовану життєдіяльність дітей спільно з дорослим у створеному для цього розвивальному просторі з обов'язковим включенням наступних видів дитячої діяльності:

- ігрової – шляхом проведення дидактичних, рухливих, будівельно-конструктивних, ігор-драматизацій тощо;

- навчально – пізнавальної - через заняття, а також гурткову, індивідуальну роботу, спостереження та екскурсії, пізнавально-розвивальні бесіди, дидактичні ігри, елементарні досліди й дитяче експериментування у повсякденному житті;

- трудової – у формі індивідуальних і групових трудових доручень, чергувань, колективної праці та ін.;

- комунікативно-мовленнєвої – за допомогою спеціальних мовленнєвих занять, бесід, розмов на особистісні та спільні теми, створення й розв'язання певних ситуацій спілкування, індивідуальної роботи у повсякденному житті, цілеспрямованого залучення дітей до спілкування під час всіх форм організації життєдіяльності;

- художньої – через заняття з художньої праці, образотворчої, музичної, літературної діяльності та розваги, свята, гуртки художньо-естетичного циклу, індивідуальну роботу та ін.;

- рухової – шляхом залучення до участі у заняттях з фізичної культури, плавання, музики, спортивних секцій та хореографічних гуртків, різних форм організації дитячої праці, рухливих ігор у повсякденному житті фізкультурних свят, розваг, походів, ранкової гімнастики після денного сну, фізкультурних хвилинок, пауз та ін.

З метою створення оптимальних умов для формування життєвої компетентності дітей п'ятирічного віку в умовах різновікового колективу пропонуємо кілька форм та прийомів організації педагогічної роботи, які сприятимуть урахуванню інтересів та можливостей дітей:

- послідовна – організація та проведення певного виду життєдіяльності для кожної вікової підгрупи здійснюється окремо й розведена в часі. Завершивши роботу з однією підгрупою дітей, педагог переходить до іншої. Кожна вікова підгрупа потребує свого змісту роботи навіть за умови використання подібної форми організації. Застерігаємо від дублювання змісту й форми роботи, якщо навіть вона проводилася для кожної вікової підгрупи окремо;

- одночасна – організація та проведення певного виду життєдіяльності для кожної вікової підгрупи здійснюється одночасно: дві підгрупи

з педагогом і помічником вихователя, або одна з підгруп самостійно розпочинають фрагмент діяльності та одночасно чи майже одночасно закінчують. Зміст, форми, послідовність і способи використання ігрового, дидактичного матеріалів, посібників – однакові у використанні. Педагог має майстерно варіювати, комбінувати види діяльності, щоб зберегти інтерес кожної дитини, кожної підгрупи до колективної мети та способів її досягнення. До цієї форми організації не варто вдаватися часто, щоб зберегти й реалізувати право кожної дитини на вільну нерегламентовану діяльність;

– паралельна – кожна підгрупа дітей одночасно, проте окремо одна від одної, залучена до різних видів діяльності з різним змістом; форми, послідовність і способи використання ігрового, дидактичного матеріалів, посібників – різні. Завершує свою діяльність кожна підгрупа в різний час;

– тематично об'єднана – організовується тематично однакова діяльність дошкільників, але з різними програмовими завданнями для вікових підгруп, що може час від часу переплітатися.

Перелік запропонованих форм організації педагогічної роботи не включає їх комбінування, доповнення на розсуд вихователя.

Під час організації навчально-пізнавальної діяльності дітей у різновікових групах рекомендуємо проводити як спільні заняття для дітей всіх вікових підгруп, так і окремі заняття з кожною віковою підгрупою, що дасть можливість вихователю звернути увагу на дітей старшого дошкільного віку. Радимо використовувати наступні способи організації навчально-пізнавальної діяльності дітей:

Спільні заняття для кожної вікової підгрупи: спільні сфери життєдіяльності та лінії розвитку, але різні програмові завдання (молодша підгрупа – малює один овоч за вибором, середня – овочі в корзині, старша – збір овочів на городі). Можна пропонувати заняття для кожної вікової підгрупи: різні сфери життєдіяльності та лінії розвитку, різні програмові завдання (молодша – малювання, старша – математика). Однак бажано проводити окремі заняття з кожною віковою підгрупою: вибір сфер життєдіяльності та ліній розвитку здійснюється педагогом відповідно до перспективного плану роботи [7, 34].

Заняття першого типу є досить розповсюдженими серед практиків. Але педагоги не завжди дотримуються дидактичних вимог щодо організації та технології проведення таких занять. Спостерігається невміння вихователів передбачити і забезпечити протягом заняття активність всіх дітей. Головною умовою подолання цих недоліків є продумування не лише спільної сфери життєдіяльності та лінії розвитку, а і його дидактичного змісту. На таких заняттях можуть бути різними теми, навіть

різні види діяльності (малювання, ліплення, аплікація) але головне навчальне завдання має бути спільним. Наприклад, діти молодшої групи – малюють сонечко з промінчиками, середньої – дощик, старшої – будинок. Спільним завданням буде: вчити проводити прямі лінії в різних напрямках.

Плануючи спільні заняття за однаковими сферами життєдіяльності та змістовими лініями, слід дотримуватися відповідних вимог і рекомендацій:

- водночас з усіма підгрупами проводять лише такі заняття, на яких можна забезпечити дотримання організаційних та методичних вимог до педагогічного процесу;

- бажано уникати ситуацій, коли складний для сприймання матеріал подається для всіх вікових підгруп. Важливо правильно визначити програмовий матеріал з погляду його сумісності, максимально наблизити вид діяльності (слухання-розуміння, говоріння, малювання, ліплення);

- матеріал, підготовлений до заняття, має містити спільні елементи для дітей усіх підгруп, що дає змогу об'єднати вихованців у проведенні ігор, відгадуванні загадок, виконанні певних завдань;

- одна з головних умов проведення спільного заняття – його чітке планування, регламентація кожного етапу;

- поетапна робота з дітьми різних вікових підгруп неможлива без організації їхньої самостійної діяльності на кожному занятті. Коли в одній групі подаються і закріплюються нові знання, вихованці інших груп можуть працювати самостійно;

- самостійні завдання продумуються та готуються педагогом заздалегідь і мають відповідати таким вимогам, активізувати розумову діяльність дітей; розвивати ініціативу; бути посильними для дітей і спиратися на раніше набуті знання; забезпечувати реалізацію принципу поступового ускладнення; враховувати особливості групи в цілому й окремих вихованців; бути різноманітними за формою і змістом; містити елементи новизни; мати відповідний ступінь труднощів для дітей кожного віку; достатня кількість роздаткового матеріалу з кожного розділу програми.

Провідний методист з дошкілля О.І. Кононко вважає, що багато залежить від того, як розпочинається заняття: водночас з усіма дітьми або поетапно з підгрупами [6,5]. Відразу з усіма дітьми доречно розпочинати заняття на спільну тему (розгляд картин, читання художніх творів, розвиток звуковимови, словникове збагачення, ліплення за сюжетом казки тощо), тоді закінчення заняття буде поетапним. У тих випадках, коли пояснення має бути диференційованим, доцільним є поступовий початок заняття від пояснення вихователя (вчителя) – до самостійної

роботи [7,94]. Якщо їх проводити спільними, потрібно підбирати до- тичний матеріал: старші діти виконують пісню чи танець (як повторен- ня), молодші – слухають чи дивляться і запам'ятовують. Більш склад- ний матеріал дається старшим, коли малюки виконали всі завдання. На заняттях із фізкультури диференціація здійснюється за рахунок збіль- шення дозування вправ, вимог до їх виконання, а також обладнання (для тренування в рівновазі даємо лави різної висоти тощо).

Вихователь різновікової групи не може обмежуватися проведенням занять лише цього типу, оскільки для дітей різних вікових підгруп їх перед- бачено різну кількість протягом дня і тижня. Позитивним у таких заняттях є те, що вихователю вдається вкластися в передбачений час та позайматися з дітьми молодшої дошкільної групи. Водночас потрібно зауважити, що най- більш ефективними є заняття з кожною віковою підгрупою окремо, особли- во коли мова йде про дітей п'ятирічного віку. Якщо немає змоги проводити з дітьми старшої підгрупи всі заняття окремо, то хоча б організувати таке навчання, коли планується заняття, яке передбачає формування звуковимо- ви, збагачення словника, формування граматичного правильного мовлення та розвиток зв'язного мовлення [4,35]. З метою формування правильного та чистого мовлення дітей доречно застосовувати потішки, лічилки, скоро- мовки, вірші, мовлення казкових героїв тощо. Для формування інтересу до мовлення потрібно використовувати засоби керування психічним станом п'ятирічних дітей, до яких належать бібліотерапія, казкотерапія, музико- терапія, гуморотерапія, спортотерапія, танцювальна терапія та імітаційні ігри [5,27]. Ми дібрали дидактичний матеріал до цих засобів. Бібліотера- пія представлена такими творами: «Золотий ключик», «Барвінок», дитяча художня література українських та зарубіжних письменників; словникова, довідкова та енциклопедична дитяча література: «Велика книга «Чому», «Атлас тварин», «Атлас рослин».

Казкотерапія передбачає використання казок на заняттях та в повсяк- денному спілкуванні: «Українські народні казки»: «Ріпка», «Колобок», «Рукавичка», «Лисичка і Журавель», «Івасик-Телесик», «Гуси-лебеді». «Чарівні казки: «Царівна-жаба», «Попелюшка»; «Казки народів світу»: «Дюймовочка», «Червона шапочка», «Буратіно», «Малюк і Карлсон».

Для використання засобів музикотерапії ми дібрали твори П.Чайковського «Пори року», музичні етюди та твори для дітей сучас- них композиторів, пісні («Котилася зірка», «Мати доню колихала», «Го- робчику, пташко, пташко», «Вийди, вийди сонечко», « По дорозі жук, жук», «Йди, йди дощику», «Сонечко, Сонечко», «Щедрівочка щедрува- ла» « Біла квочка», «Я коза ярая», «Мишка та котик», « Гей, там на горі січ іде», «Марширують козаченьки») тощо.

Гуморотерапія включає застосування гуморесок Остапа Вишні, Павла Глазового, Андрія Сови; ознайомлення із рубрикою «Розважайко» та гуморесками українських і зарубіжних письменників, надрукованих у дитячих газетах та журналах: «Пізнайко», «Казковий вечір»; «Барвінок», «Дзвіночок», «Дитяча газета» тощо.

Засоби працетерапії спрямовані на догляд за квітами та тваринами в живому кутку; робота на клумбі, в саду, на огороді; на ділянці.

До засобів спортотерапії включено руханку, фізхвилинки, рухливі та спортивні ігри, спортивні змагання.

Танцювальна терапія складається із дитячих хореографічних сценок, танців, хороводів («Подоланочка»), які допомагають дітям чітко вимовляти звуки, склади, слова пісень, віршів.

До цих засобів ми включили і спілкування з природою (екскурсії у парк, до лісу, гаю, саду, в поле, на річку, до озера).

Для проведення імітаційних ігор з п'ятирічними дітьми ми дібрали уривки з таких п'єс-казок: Дніпрова Чайка «Коза-дереза», «Пан Коцький»; Марійка Підгірянка «У якому місяці», «У чужому пір'ї»; Наталя Забіла «Коли зійде місяць», «Весняна казочка»; Грицько Бойко «Про Андрійка і Терпця»; Леся Мовчун «Свято першого грому»; «Горіхові принцеси», «Фіолетовий зайчик», «Новорічна плутанина».

За твердженням В.О.Сухомлинського, особливе значення має виховання у вчителя та вихователя душевної рівноваги. Він вважав неприпустимими у їхній діяльності роздратованість, невірніваженість, цінував уміння бути оптимістом, доброзичливістю, гумор [9,42].

Обов'язковою умовою проведення подібних занять є хороша організація дитячого колективу, наявність у дітей навичок самостійної гри і позитивних взаємостосунків, а також знаходження постійного місця і часу для їх проведення.

1. Закон України «Про дошкільну освіту» // Урядовий кур'єр. – 2001. – № 144.– С. 1-9.

2. Закон України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу». – 06.07. – 2010.

3. Базовий компонент дошкільної освіти України //Дошкільне виховання. – 1999.– № 1.–С. 6-19.

4. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» /Наук. керівник Кононко О.Л. – К.: Світич, 2008. – 430 с.

5. Зимульдінова А.С. Основи педагогічної майстерності. Навчально-методичний посібник.– Дрогобич: РВВ ДДПУ, 2010.– 62с.

6. Кононко О.Л. Обов'язкова дошкільна освіта п'ятирічок: реалії, ризики, сподівання // Дошкільне виховання. – 2010. – №8. – С.4-8.

7. Особливості організації навчально-виховного процесу в різновікових групах дошкільних навчальних закладів: Навчально-методичний посібник / Авторів та укладачі Нечипорук Н.І., Томей О.П., Корж Т.М. – Біла Церква: КОІ-ПОПК, 2009. – 152 с.

8. Про організовану і самостійну діяльність дітей у дошкільному навчальному закладі // Інструктивно-методичні рекомендації.– 26.07.–2010 р.– №1. 4/18– 3082 .

9. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям.– К.: Рад. школа, 1982.–352с.

In the article organization and technology of educational-educating process is examined with the children of five-year age in different establishments of education. Maintenance forms, methods of studies of five-year children, opens up. The standards of tasks and didactics material are offered for the studies of children of this age qualification.

Key words: studies, education, development, to put five-year age, maintenance, forms, methods of studies, didactics material.

УДК 378.147:371.1:8

Галина Кантур (Луцьк)

ЕТНОЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті розкрито сутність етнолінгвістичних засад вивчення сучасної української мови майбутніми вчителями початкових класів. Висвітлено досвід використання етнокультурного матеріалу як складової формування етнокультурної компетентності на заняттях із сучасної української мови.

Ключові слова: *етнолінгвістичні засади, етнокультура, текст, вивчення української мови.*

Концептуальні засади мовної освіти в Україні, закладені Національною доктриною розвитку освіти в Україні XXI століття, стандартом мовної освіти, передбачають етнокультурний аспект навчально-виховного процесу. Відповідно до зазначених документів мета навчання рідної мови в сучасних загальноосвітніх закладах полягає у формуванні мовної особистості, яка розвивається в етнічному середовищі, є носієм і транслятором культурних цінностей, активно наслідує традиції використання рідномовних засобів у спілкуванні [1; 2].

Етнокультурний аспект навчально-виховного процесу, осмислення мови як етнічного явища зумовлюють опору на етнопедagogіку, що є акумулятором народного досвіду в системі навчання та виховання молодого покоління.